

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

**Kamienicy zwanej *Sakowiczowską*
przy Rynku 13 i ul. Wekslarskiej 2 w Tarnowie**

numer rejestru zabytków A - 413

Opracował:

Konserwator Dziel Sztuki

Mgr Tomasz Głowacz

Tarnów, 26.04.2017.

Spis treści

Wstęp

- 1. Dane inwentaryzacyjne**
- 2. Opis obiektu**
- 3. Historia obiektu**
- 4. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń kamienicy**
- 5. Program prac konserwatorskich**
 - A. Wnioski i założenia konserwatorskie**
 - B. Proponowane postępowanie konserwatorskie**
- 6. Tynki elewacyjne**
- 7. Detal architektoniczny – gzymsy, profile ciągnione i sztukaterie**
- 8. Kamienne elementy**
- 9. Dach i elementy metalowe**
- 10. Klatka schodowa**
- 11. Dokumentacja rysunkowa**
- 12. Dokumentacja fotograficzna**

WSTĘP

Tarnowska starówka, zwana "perłą polskiego renesansu", jest jednym z najpiękniejszych przykładów renesansowego układu architektonicznego polskich miast. Rynek miejski ulokowany na Starówce został wytyczony podczas lokacji miasta w 1330 roku według zasad średniowiecznej urbanistyki, otrzymując kształt nieregularnego czworokąta.

Pierwsze zabudowy w rynku wznoszono z drewna. Dopiero w XV wieku stopniowo zastępowano je obiektami murowanymi. Były to z początku murowane komory piwniczne pod drewnianymi domami. Zabudowa przyrynkowych pierzei została bezpowrotnie zniszczona na skutek bardzo częstych pożarów, które miasto niszczyły niejednokrotnie doszczętnie¹. Dzięki staraniom Jana Amora Tarnowskiego w ramach odbudowy miasta po pożarach przeprowadzono korektę planów w Rynku i jego okolicach, a nowe obiekty zyskały reprezentacyjne formy. W połowie XVI wieku architektura mieszczańska przeżyła okres szczególnego rozwoju. Bogacące się mieszczaństwo zaczęło przebudowywać swoje skromne, na ogół drewniane domy na bardziej reprezentacyjne, murowane, często piętrowe kamienice, które przeważały w zabudowaniu Rynku i jego okolic już przed końcem XVI wieku. Najwcześniejsze kamienice reprezentowały charakterystyczny, jeszcze gotycki układ wnętrza, dwupasmowy z szeroką, przesklepioną sienią o handlowej funkcji na jednej osi i węższym od niej pomieszczeniem (sklep, kantor) na drugiej. W początkowej fazie kamienice zyskiwały zwykle głębokość jednotraktową, jeżeli posiadały podcień. Niektóre obszerniejsze budynki mogły mieć dodatkowy trakt tylny konstrukcji drewnianej. Rzadziej z tyłu wznoszona była reprezentacyjna sala-świetlica, w której załatwiano interesy. Świetlicę taką posiadał już w XV wieku dom Rynek 5, czytelna jest także w strukturze najwcześniejszej fazy domu Rynek 16 i prawdopodobnie Rynek 14. Jeżeli dom posiadał piętro, schody umieszczano początkowo zwykle na zewnątrz, przy elewacji tylnej, a czasem w sieni, co było typowe w domach posiadających tylną świetlicę. Taka dwupasmowa, niesymetryczna kompozycja czytelna jest w architekturze większości przyrynkowych kamienic. Posiadał ją na początku dom Rynek 5, a ślady tego układu występują w kilku innych kamienicach (Rynek 7, 13, 14, 16). Schemat ten dominuje do początku XVII wieku i reprezentowany jest przez większość kamienic o

¹pożar całego miasta pomiędzy murami w 1663 roku, pożary w latach 1702, 1708, 1711, 1732 oraz 1735.

metryce XVI wiecznej (Rynek 11, 18, 19 i 29) w okresie przebudowanych (Rynek 13 i 14). Wyjątkiem pozostaje kamienica Rynek 3 reprezentująca schemat dwupasmowy z węższą sienią – być może jest to układ wtórny.

Mniej licznie reprezentowany jest układ trójpasmowy o symetrycznej kompozycji trzech osi z centralnie usytuowaną sienią. Układ taki, generalnie późniejszy od dwupasmowego – późnorenesansowy – pojawia się w nielicznych kamienicach przyrynkowych jeszcze przed końcem XVI w. Czytelny jest w architekturze kamienic Rynek 2, 6 i 21 oraz 15, gdzie starszy, dwupasmowy układ zmieniono na trójpasowy, prawdopodobnie podczas przebudowy po pożarze w 1617 roku.

Od początku XVI wieku charakterystycznym elementem architektury kamienic przyrynkowych stał się frontowy podcień. Był zwykle konstrukcją dwuprzęsłowej, przeważnie przesklepiony, rzadziej nakryty stropem belkowym, który po pewnym czasie wymieniano na sklepienie. Najstarszy uchwyt w strukturze budowlanej podcień kamienicy Rynek 5, miał jeszcze arkady ostrołukowe świadczące o gotyckim rodowodzie jego architektury – najprawdopodobniej powstał jako pierwszy na rynku, na przełomie XV i XVI wieku, kiedy dobudowano go do piętrowej gotyckiej kamienicy.

Przebudowane i nowo wznoszone kamienice uzyskiwały często reprezentacyjną formę podkreślającą zamożność i pozycję właściciela. Jak dowodzą przykłady kamienicy Rynek 14 czy Domu Mikołajowskiego, wyposażono je w bogaty detal kamieniarski, wnętrza w ozdobne stropy i posadzki, czasem we wnętrzach i na elewacjach pojawiała się dekoracja malarska. Do dzisiaj pozostało tych elementów niewiele, zachowane świadczą o wysokim poziomie wykonawczym i artystycznym miejscowych, na ogół anonimowych twórców.

Zachowało się tylko kilka z najstarszych, renesansowych tarnowskich kamienic, pamiętających jeszcze wiek XVI, ulokowanych w części północno - zachodniej Starego Miasta, stanowiąc obok baszt i murów część pięknego zaułku śródmieścia, położonego za kościołem katedralnym.

Architektura z przełomu XVIII i XIX wieku była bogata, zarówno ilościowo, jak i jakościowo. Przez tę epokę przewija się późny barok, klasycyzm, funkcjonalizm, po romantyczny neogotyck, uproszczone klasycystyczne wersje pałacowe w formie kamienic z wielkim porządkiem i attykami po późną wersję klasycyzmu w postaci kamienic klasycystycznych o poziomych podziałach, z portykami kolumnowymi i trójkątnymi

szczytami. Większość obiektów tego okresu także już nie istnieje w pełnej, oryginalnej formie. Zostały wyburzone, skazane na śmierć techniczną lub przebudowywane bez zrozumienia wartości stylowych tych obiektów. W ciągu XVIII wieku przed zaborem austriackim w Tarnowie osiedlili się liczni przybysze z kapitałem, często żeniący się z pannami starych rodów tarnowskich i obejmujący w posiadanie najbardziej nobilitujące kamienice rynkowe. Na przełomie XVIII i XIX wieku w kamienicy Rynek 4 mieścił się Sąd Szlachecki, w kamienicy Rynek 6 pałac biskupi. Kamienice w rynku były własnością zarówno prezydenta miasta Stanisława Mayra, jak i Kajetan Michałowski prezesa Sądu Szlacheckiego. Końcem XVIII wieku posesje na rynku przechodziły także w posiadanie licznych bogatych Żydów (Aron Garfunkel kupił na publicznej licytacji pierwszą kamienicę w Ryнку Jacentego Majewskiego pod nr 58 – dziś 16).

Pierwszym stylem, jaki pojawił się po straszliwych zniszczeniach miasta pożarami w I poł. XVIII w., był bardzo już spóźniony na tle europejskiej – późny barok. Rozwinął się on dopiero w II połowie XVIII wieku, jednak zaowocował licznymi kamienicami o zarówno prostych, jak i bardzo urozmaiconych formach. Typowa kamienica była murowana, zwieńczona wysokim, często łamanym dachem, o ścianie frontowej pozbawionej z reguły dekoracji ze skromnym lecz wyrazistym portalem, zbudowanym z dwóch filarów o wydatnych choć płaskich głowicach i profilowanego łuku arkady. Kamienice takie istniały przy Ryнку 2, 3, 8 i 24. Niestety tylko jedna z takim właśnie prostym, kamiennym portalem o łuku koszowym i płaską fasadą, zachowała się do dzisiaj przy ul. Wekslarskiej 7. Kamienica przy Ryнку 3 posiadała dodatkowo skromne geometryczne dekoracje na I kondygnacji, najbardziej zaś klasyczny typ barokowej kamienicy, znanej z szeregu miast małopolskich, reprezentowała kamienica Rynek 24, zbudowana (około 1760 roku) całkowicie od nowa przez przybysza z Korczyna, wójta i radcę tarnowskiego Andrzeja Rubinkiewicza. Bardziej reprezentacyjnym typem takiej kamienicy była wielka, pięcioosiowa kamienica przy Ryнку 8, z wielką bramą oraz barokowym płynnym szczytem na osi centralnej, wysokim łamanym dachem z dwoma lukarnami flankującymi falisty szczyt. Dziś tylko wielka sklepiona sień i brama oraz układ okien centralnej części przypomina jej barokową strukturę, reszcie nadano neorenesansowy wystrój. Pozostałe dwie kamienice o cechach barokowych znane nam z ikonografii, to kamienica Rynek 14, bez portalu, bardzo uproszczona z płaskimi lizenami na wysokim parterze-cokole i płytkimi wnękami na fasadzie. Niewiele bogatsze, ale typowo barokowe dekoracje posiada kamienica Rynek 15, z prostym, prostokątnym wejściem.

Charakterystyczną cechą barokowych kamienic rynkowych były jeszcze owe wysokie partery – skutek zabudowania dawnych, renesansowych podcieni.

W architekturze tarnowskiej niekiedy trudno oddzielić późny barok od klasycyzmu. Równolegle z budowlami o cechach zdecydowanie tradycyjnych powstawały kamienice o charakterze bardziej nowoczesnym, klasycystycznym, najczęściej jednak o mieszanym jeszcze, barokowo klasycystycznym wystroju. Elementy klasycystyczne pojawiły się na budynkach późnobarokowych, np. trójkątny szczyt na fasadzie kamienicy Rynek 8. Typowo klasycystyczne kamienice pojawiły się dopiero w ostatniej ćwierci XVIII wieku, już pod panowaniem austriackim. Można wyróżnić dwa typy takich kamienic. Pierwszy typ to kamienice barokowe z zastosowaniem wielkiego porządku o zdecydowanie pionowych podziałach, wieńczone attykami – jest to typ dominujący na przełomie XVIII i XIX wieku, reprezentują go dwie duże kamienice na rynku pod nr 9 i 16. Ich fasady zrekonstruowano w oparciu o dawną ikonografię w II poł. XX wieku; posiadają własne partery jako cokoły, a następne dwie kondygnacje związane pilastrami przedłużonymi na attyki koronujące te budynki. Obie kamienice cechuje surowy rysunek i płaska plastyka wystroju. Drugim rodzajem były budowle o zdecydowanie poziomych podziałach, często z klasycystycznymi szczytami i kolumnowymi portykami, które dominują w I. ćw. XIX wieku.

Na początku XIX wieku pojawia się nowy typ kamienicy o cechach czysto klasycystycznych, często z portykiem kolumnowym. Kolumnowy ganek miała kamienica przy ul. Kapitulnej 6. Klasycyzm będzie się przewijać przez cały XIX wiek, a w początkach XX wieku powróci do monumentalnych realizacji neoklasycznych (Rynek 4, ul. Wałowa 27, Goldhammera 9).

W połowie XIX wieku powstały w Tarnowie całe grupy budowli związane z pewnym nurtem ideowym, zwanym *rundbogenstil*, tworzone według opracowań J. N. L. Duranda, napoleońskiego inżyniera wojskowego i profesora architektury w paryskiej Ecole Polytechnique, zwolennika utylitaryzmu i metody antydekoracyjnej. Najważniejszym założeniem tych budowli była użyteczność publiczna, prywatna, szczęście oraz ochrona jednostki i społeczeństwa oraz użyteczność i oszczędność, czyli symetryczne, regularne i pełne prostoty. W projektach Duranda zwraca uwagę tendencja do wprowadzania w kompozycji fasad, arkad i łuków z różnych epok historycznych.

Rozrost administracji, rozkwit życia gospodarczego i potrzeby kulturalne ludności pobudziły żywy ruch budowlany w ostatnim ćwierćwieczu XIX stulecia. Powstaje także szereg

kamienic. W 1889 roku wraz z otwarciem Ul. Mickiewicza powstaje żeńska szkoła powszechna, oraz męska przy ul. Brodzińskiego.

Po klasycyzmie, około lat 20. XIX w. w Tarnowie pojawia się romantyczny neogotyck, jednak jego cechy nie są zbyt widoczne w kamienicach, bardziej objawiając się w architekturze sakralnej. Jedną z pierwszych budowli z tego okresu wymienić można kapliczkę przy ul. Św. Marcina tuż przed mostem na Wątku z figurą św. Jana Nepomucena, której obudowa to ostrołukowe arkady przedzielone ostrołukowymi blendami, każdy z elementów zwieńczony trójkątnie i z własnym daszkiem.

Wraz z problemem neogotyku pojawiają się zagadnienia historyzmu i eklektyzmu, jakie panowały w architekturze XIX wieku i problematyka malowniczego eklektyzmu, secesji oraz modernistycznego eklektyzmu jaka panowała w architekturze początkiem XX wieku.

Obecnie kamienice na Śródmieściu są zwyczajowo zwarte o wąskich starych frontonach. Zabudowę rynku stanowią mieszczańskie kamienice powstałe w okresie od XVI do XIX wieku. Wielu dobrze zachowanych, pięknych starożytnych kamienic Tarnów już nie posiada, gdyż uległy one zniszczeniu, a obecne budynki tracą stale swój zabytkowy charakter.

I. DANE INWENTARYZACYJNE²

Nazwa obiektu: Kamienica Rynek 13/ul. Wekslarska 2 w Tarnowie zwana *Sakowiczowską*.

Nr rejestru zabytków województwa tarnowskiego: A – 413 (z dnia 30.04.1998.). Do rejestru wpisana kamienica wraz z oficyną i średniowieczną działką lokacyjną, na której usytuowane są obiekty.

Adres: Rynek 13 /ul. Wekslarska 2, 33-100 Tarnów, woj. małopolskie.

Obszar: Działka obrębowa nr 37 obręb 228, objęta kwaterą nr 699.

Usytuowanie: Kamienica wpisana w zwartą zabudowę pierzei wschodniej rynku głównego, na narożniku południowo-wschodnim, na działce dłuższym bokiem przylegającej do ul. Wekslarskiej, ograniczonej od tyłu ul. Starą. Kamienica obejmuje około połowę głębokości działki, część tylną i zintegrowaną z nią oficyną o szerokości równej kamienicy.

Czas powstania: Przed końcem XV wieku wzniesiony podpiwniczony prawdopodobnie murowany dom, w XVI wieku rozbudowany o trakt podcieniowy i piętro, w XVIII wieku dobudowano na zapleczu obiekty gospodarcze.

Styl: Renesansowy z elementami XIX-wiecznymi.

²Dane inwentaryzacyjne sporządzone na podstawie Karty Ewidencyjnej Zabytków Architektury i Budownictwa Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

II. OPIS OBIEKTU

Budynek frontowy murowany otynkowany dwupiętrowy z półpiętrzem w poddaszu i podcieniem od frontu, podpiwniczony. Nakryty wspólnym z oficyną dachem trzyspadowym o więźbie drewnianej, płatwinowo-krokwiowej, krytym blachą.

Założony na prostokątnym rzucie przedłużonym w części tylnej o obrys oficyny. Wnętrze o dyspozycji trzytraktowej, dwuosiowej. W trzecim trakcie osi północnej usytuowana klatka schodowa o kwadratowym obrysie, wspólna dla budynku frontowego i oficyny, do której prowadzi poprzeczna sień z wejściem od ul. Wekslarskiej. Schody o konstrukcji drewnianej, dwubiegowe łamane, z ozdobną balustradą o żeliwnych słupkach i drewnianej poręczy.

Piwnice znajdują się pod całym obrysem budynku frontowego; o układzie trzytraktowym, dwuosiowym, z wejściem z klatki schodowej w trzecim trakcie osi północnej. W trakcie frontowym, pod podcieniem duża komora zajmująca szerokość obu osi, poprzeczna w stosunku do osi budynku, nakryta sklepieniem kolebkowym z cegły strycharskiej. W trakcie drugim i trzecim trzy komory – dwie w osi południowej, jedna w północnej – o sklepieniach kolebkowych z cegły strycharskiej równoległych z osią budynku.

Parter z podcieniem od frontu, o dwuprzęsłowym sklepieniu kolebkowym, z lunetami. W trakcie trzecim zachowany układ d. Szerokiej sieni w osi północnej, z której przestrzeni w trzecim trakcie wydzielony został pion komunikacyjny, w części przedniej mieści się obecnie lokal gastronomiczny. W pomieszczeniu w części przedniej nisko założone sklepienie kolebkowe z lunetami, ściana północna z odsłoniętym wątkiem ceglanym polskim gotyckim. W osi południowej dwa pomieszczenia o amfiladowym układzie, ze stropami płaskimi, podobnie jak usytuowana za nimi poprzeczna sień.

Kondygnacje pięter powtarzają zasadniczy układ parteru z reprezentacyjnymi, dużymi pokojami w trakcie przednim nad podcieniem i włączoną przestrzenią znad sieni w obu pomieszczeniach osi południowej. Półpiętrze w poddaszu powtarza układ kondygnacji pięter, pomieszczenia oświetlone są oknami w ścianie kolankowej od strony rynku (zachodniej) i ul. Wekslarskiej (południowej). Stolarka drzwiowa współczesna, pion komunikacyjny z ozdobną

balustradą schodów i żeliwnymi kolumnami o głowicach kompozytowych wspierającymi konstrukcję schodów (lata 80-te XIX wieku).

Oficyna stanowi przedłużenie budynku frontowego w części tylnej. Dwupiętrowa z półpiętrzem w poddaszu, o poziomach kondygnacji odpowiadającym poziomom budynku frontowego. Częściowo podpiwniczona, murowana, założona na rzucie prostokąta o ściętym narożniku południowo-wschodnim, frontem zwrócona do ul. Wekslarskiej, elewacją szczytową do ul. Starej. Wnętrze o dyspozycji półtoratraktowej, z głęboką częścią frontową, trójosiową. Komunikację zapewnia klatka schodowa budynku frontowego.

Piwnice pod częścią południowo-zachodnią stanowi duża komora o sklepieniu kolebkowym, równoległym do podłużnej osi budynku, połączona z wejściem z klatki schodowej budynku frontowego, obecnie wtórnie podzielona kilka mniejszych wnętrz.

Parter o trzech wydłużonych pomieszczeniach frontowych, poprzecznych po podłużnej osi budynku i ciągiem niedużych, ślepych pomieszczeń o charakterze gospodarczym w półtraktowej przestrzeni za nimi. Pomieszczenie osi środkowej traktu frontowego przekryte sklepieniem kolebkowym, podobnie jak dwa pomieszczenia tylne po stronie wschodniej, frontowe pomieszczenie osi wschodniej pięcioboczne, ze sklepieniem krzyżowym.

Kondygnacje pięter powtarzają zasadniczy układ parteru; wszystkie pomieszczenia pięter nakryte są płaskimi sufitami.

Elewacje części frontowej jednolicie komponowane, ukształtowane w latach 80-tych XIX wieku, z odsłoniętym w latach 1960-62 podcieniem. Podzielone gzymsami kordonowymi na trzy strefy, zwieńczone ścianką kolankową z rzędem okien poddasza, zakończoną gzymsem okapowym wspartym na kroksztynach. Strefa parteru w elewacji frontowej z dwoma arkadami podcienia; pod podcieniem jej trzy osie wyznaczają dwa okna ujęte w profilowane, renesansowe obramienia kamienne oraz półkoliście zamknięty otwór wejściowy w osi północnej. Strefy półpięter czteroosiowe z oknami ujętymi w profilowane opaski z gzymsami nadokiennymi. Okna I-go piętra ozdobione okrągłymi medalionami w podokiennikach i nad kluczami. Elewacja południowa (od strony ul. Wekslarskiej) pięcioosiowa, z arkadą podcienia w osi zachodniej parteru i prostokątnym wejściem do sieni w skrajnej osi wschodniej. Obie elewacje – południowa na szerokości trzech osi od strony zachodniej – niegdyś wtórnie pokryte pseudosgraffitową dwubarwną dekoracją malarską w formie rytmicznie zestawionych

czarnych i białych trójkątów³. Stolarka okienna z końca XIX wieku, czterokwaterowa, sześciodzielną, brama wejściowa w elewacji rynkowej, pod podcieniem dwuskrzydłowa, z półkolistym nadświetłem, przeszklona (przeszklenie skrzydeł i nadświetła zabezpieczone współczesną kutą żelazną kratką).

Elewacje oficyny powtarzają kompozycję elewacji budynku frontowego. Elewacja frontowa czteroosiowa, z dwoma otworami wejściowymi w parterze w osiach od strony zachodniej, ścięty narożnik jednoosiowy, elewacja wschodnia dwuosiowa z otworem wejściowym w parterze po stronie północnej. Stolarka okien jak w części frontowej, drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, żelazne.

Materiał i technika wykonania:

- Ściany – cegła – murarstwo;
- Sklepienia – cegła – murarstwo;
- Stropy – drewno - stolarstwo;
- Wiązania dachu – drewno – stolarstwo;
- Krycia dachu – blacha – blacharstwo;
- Okna – drewno – stolarstwo;
- Detale architektoniczne – zaprawa – sztukatorstwo;
- Balustrada schodów – żeliwo – kowalstwo.

Kubatura: 7960m³.

Powierzchnia użytkowa: około 1185m².

Przeznaczenie pierwotne: mieszkalno-handlowe.

Przeznaczenie obecne: mieszkalno-handlowe.

Własność: Gmina Miasta Tarnów

3 Wykonane przez prof. J.E. Dutkiewicza w latach 60-tych XX w. Prawdopodobnie nie zachowały się do dnia dzisiejszego.

III. HISTORIA OBIEKTU

Parterowy dom wzniesiono przed końcem XV wieku. Był to wówczas obiekt podpowiniczny, prawdopodobnie murowany. W XVI wieku został rozbudowany o trakt podcieniowy i drugie piętro, zyskując wtedy dwupasmowy układ z szeroką sienią w osi północnej i renesansową kamieniarką otworów.

Przypuszczalnie w XVIII wieku za zapleczu powstała zabudowa gospodarcza, między innymi browar, który spłonął w grudniu 1735 roku podczas wielkiego pożaru, jaki strawił niemal całe miasto w obrębie murów. Wiadomo, że w 1738 roku kamienica nie stanowi niczyjej własności, i nazywana jest *Sakowiczowską*, prawdopodobnie od nazwiska któregoś z poprzednich właścicieli. W 1743 roku budynek nawiedza kolejny pożar, a mieszczący się w nim browar ulega dodatkowym zniszczeniom, co zapewne powoduje jego ostateczną likwidację. Pomiędzy 1758 a 1796 rokiem kamienica zostaje gruntownie przebudowana; zlikwidowaniu uległy podcienia, natomiast wybudowano oficynę wzdłuż ul. Wekslarskiej. W 1814 roku właścicielem zostaje Casimir Wohlleker, a od 1884 Casimir Hudes. Wówczas nadbudowano drugie piętro nad kamienicą i oficyną oraz przekształcono elewacje.

Wiadomo, że w okresie międzywojennym budynek był w złym stanie technicznym, co prawdopodobnie doprowadziło do remontu, jaki miał miejsce w latach 1960-62. Transformacji uległa wówczas część wnętrza, zrekonstruowano podcienia, wprowadzono także nowy wystrój dekoracji malarskiej elewacji frontowej projektu J. E. Dutkiewicza.

Dnia 30.04.1998 roku kamienicę wraz z oficyną oraz średniowieczną działką lokacyjną, na której usytuowane są obiekty, wpisano do Rejestru Zabytków województwa tarnowskiego, i nadano numer A – 413.

Fotografie z końca XX wieku ukazują zły stan elewacji frontowej; dekoracje malarskie były w dużym stopniu zniszczone, miejscami zupełnie niewidoczne. Obecnie po geometrycznych kompozycjach J. E. Dutkiewicza nie ma śladu, elewacja uzyskała nową, jednolitą kolorystykę na tynkach.

IV. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania kamienicy jest bardzo zły. Elewacje posiadają wtórne powłoki malarskie. Tynki i profile ciągnione bardzo zniszczone popękane niemalże na całej swojej powierzchni, sztukaterie bez większych spękań i rys. Detal architektoniczny w postaci gzymsów, profili ciągnionych oraz medalionów w stanie niedostatecznym. Sztukaterie kilkakrotnie przemalowane co ma niekorzystny wpływ na estetykę detalu architektonicznego wyoblając formę rzeźbiarską. Niewielkie ubytki tynków w strefie przycokołowej oraz rynien i rur spustowych. Strefa odbryzgowa od strony ulicy Wekslarskiej posiada wtórna okładzinę ceramiczną. Oryginalna stolarka okienna nie zachowała się, klatka schodowa w stanie dobrym, posiada wtórne powłoki malarskie. Liczne ubytki żeliwnych tralek balustrad. Drewniane stopnie i podstopnice noszą ślady użytkowania, popękane i powycierane bez oznak żerowania drewnojadów.

Kamienica posiada zabrudzenia charakterystyczne dla wielkomiejskiego klimatu przejawiające się w ciemnych nawarstwieniach brudu, kurzu jak również występującej fałszywej patyny. Wiele czynników oddziałujących synergicznie przyczyniają się do niszczenia obiektów historycznych o wartości artystycznej i zabytkowej. Do najważniejszych z nich należą między innymi procesy chemiczne, fizyczne, mechaniczne oraz biologiczne.

Obiekty eksponowane na zewnątrz znajdują się pod wpływem oddziaływania środowiska agresywnego, bogatego w różnego rodzaju gazy, pyły, sadze i mikroorganizmy. Dlatego zmiany zachodzące w strukturze poszczególnych materiałów, z których wykonana została kamienica nie tylko są naturalnym procesem starzenia się poszczególnych materiałów ale przede wszystkim znajdują się pod wpływem wymuszonych procesów np. fizyko-chemicznych, który prowadzi do korozji a nawet i degradacji tkanki zabytkowej.

Obowiązkiem właściciela zabytku jest ochrona przed czynnikami prowadzącymi do niszczenia obiektu. Najskuteczniej można to zrealizować poprzez stosowanie zabiegów profilaktycznych, które uniemożliwiają działanie procesów destrukcyjnych.

Niestety często właściciele zabytków reagują zbyt późno, w momencie kiedy obiekt uległ już takim procesom niszczącym, których powstrzymanie wymusza stosowanie metod droższych ale i bardziej agresywnych. Metody te ingerują w materię zabytku, tracąc bezpowrotnie jego wartość artystyczną i kulturową.

Radykalne zabiegi konserwatorskie, restauratorskie oraz w dużej mierze nieuzasadnione generalne remonty przyczyniają się do utraty tych wartości. Wynikiem tych działań otrzymujemy mniej lub bardziej udaną kopię zabytku, który nie ma nic w wspólnego z reliktem przeszłości.

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. Wnioski i założenia konserwatorski

Przed przystąpieniem do prac należy wykonać badania stratygraficzne warstw malarskich w celu ustalenia oryginalnej kolorystyki poszczególnych elementów elewacji i jej wystroju. Należy przeprowadzić również badania stratygraficzne tynków w celu ustalenia wtórnych przekształceń z uwzględnieniem dekoracji pseudosgrafittowej z lat 60-tych. Wnioski z badań oraz projekt kolorystyczny przedstawić do akceptacji w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków, delegatura Tarnów.

Prace konserwatorskie polegać powinny na zachowaniu i ochronie historycznej formy kamienicy, zaleca się zachowanie układu wszystkich elewacji oraz detalu architektonicznego.

Zaleca się stosowanie materiałów posiadających atesty i certyfikaty, zabrania się modyfikowania zapraw a własne zaprawy należy sporządzać na białym cemencie portlandzkim oraz wapnie gaszonym.

Celem konserwacji powinno stać się po pierwsze przeprowadzenie zabiegów służących zachowaniu i ochronie substancji zabytkowej, należy precyzyjnie dostosować materiały i metody prac konserwatorskich w celu powstrzymania procesów destrukcyjnych.

Celem równorzędnym jest przywrócenie pierwotnej estetyki elewacji, z uwzględnieniem materiałów z jakich została wykonana. Zaleca się usunięcie wtórnych powłok malarskich i cementowych oraz okładziny ceramicznej z cokołu.

B. Proponowane postępowanie konserwatorskie

Przedstawiona poniżej propozycje Programu Prac Konserwatorskich oparte zostały na przeprowadzonych badaniach budowy technologicznej oraz ocenie stanu zachowania poszczególnych elementów kamienicy. W trakcie oględzin obiektu oraz badań archiwalnych rozpoznano zakres późniejszych, niekorzystnych zabiegów renowacyjnych i budowlanych. Badań stratygraficznych i laboratoryjnych nie wykonano.

VI. Tynki elewacyjne

1. Wykonanie badań stratygraficznych tynków i powłok malarskich oraz dokumentacji fotograficznej rejestrującej stan zachowania obiektu przed przystąpieniem do prac konserwatorskich.
2. Dokonanie przeglądu stanu zachowania tynków zewnętrznych i określenie zakresu ich wymiany, wtórne tynki cementowe należy usunąć.
3. Po przeprowadzonych badaniach powłok malarskich należy usunąć powłoki malarskie metodą strumieniowo-ścierną. Rodzaj kruszywa oraz ciśnienie należy precyzyjnie dostosować do stanu zachowania tynków.
4. Zwietrzałe, skorodowane i zasolone tynki oryginalne również należy usunąć, w szczególności w strefie cokołowej od ulicy Wekslarskiej.
5. Osłabione tynki wzmocnić środkiem zawierającym częściowo skondensowane estry kwasu ortokrzemowego dwuetapowo o niskim i wysokim współczynniku zawartości krzemionki, odczekać trzy tygodnie, po wykonanym zabiegu należy sprawdzić skuteczność impregnacji i w razie potrzeb czynność powtórzyć.
6. Należy w jak największym stopniu zachować oryginalne wyprawy tynkarskie, odspojone tynki podkleić metoda iniekcji za pomocą np: żywicy epoksydowej przeznaczonej do zastrzyków podtynkowych, przestrzenie między tynkiem a licem ściany wypełnić zaprawą, która zawiera syntetyczne wapno hydrauliczne.

7. Od strony ulicy Wekslarskiej i Starej całkowicie usunąć tynk do wysokości ok 160 cm. i w tym miejscu zastosować szerokoporowe tynki renowacyjne WTA :
 - a). Odsłonięty wątek ceglany oczyścić mechanicznie oraz wykuć spoinę na głębokość 2cm.
 - b). Powierzchnie, na których zlokalizowana siedliska grzybów i glonów pokryć preparatem fungistatycznym glono i grzybobójczym.
 - c). Uzupełnić ubytki spoiny zaprawą do spoinowania odporną na siarczany
 - d). Powierzchnie ceglane pokryć poprzez spryskanie preparatem gruntującym zawierającym hydrofobowe związki kwasu krzemowego.
 - e). Po około 15 min. Metodą *mokre w mokre* nanieść warstwę mineralnego odpornego na siarczany szlamu uszczelniającego.
 - f). Następnie na szlam uszczelniający nanieść obrzutkę jako warstwę szczeną pod tynk renowacyjny,
 - g). Nie wcześniej jak po trzech dniach nanieść tynk renowacyjny szerokoporowy, gdy powierzchnia stanie się matowa opracować pacą pokrytą miękką gąbką. Następnie powierzchnię opracować kratowym zdzierakiem w celu nadania odpowiedniej gładkiej faktury wyprawie tynkarskiej,
 - h). Nie wcześniej jak po 28 dniach powierzchnię pomalować nakładając farbę dyfuzyjną w dwóch warstwach kolor dobrać do koloru zastanego, zatwierdzić komisyjnie.
8. Ubytki tynku zrekonstruować w technice tynków trójwarstwowych zaprawą tynkarską o zbliżonych parametrach fizykochemicznych.
9. Powierzchnię tynków oryginalnych i rekonstruowanych zagruntować preparatem krzemoorganicznym wyrównać powierzchnię nakładając cienkowarstwowy tynk szpachlowy. Powierzchnię opracować filcem.
10. Nie wcześniej jak po 28 dniach powierzchnię pomalować nakładając farbę dyfuzyjną w dwóch warstwach np; kolor dobrać do koloru ustalonego komisyjnie.

VII. Detal architektoniczny – gzymsy, profile ciągnione i sztukaterie

1. Usunąć powłoki malarskie, mechanicznie poprzez mikropiaskowanie lub posługując się nożami, skalpelami itp.
2. Wzmocnić osłabione partie profili ciągnionych i sztukaterii preparatem krzemoorganicznym.
3. Elementy metalowe, zbrojenia sztukaterii itp. odczyścić z produktów korozji mechanicznie i chemicznie oraz zabezpieczyć farbą antykorozyjną.
4. Pęknięcia i rozwarstwienia sztukaterii skleić wodoroztważalną żywicą epoksydową.
5. Odtworzyć i wyrównać powierzchnię profili ciągnionych i sztukaterii w systemie dwuwarstwowych tynków mineralnych, tynk ciągniony rdzeń wykonać z zaprawy gruboziarnistej i tynk ciągniony nawierzchniowy z zaprawy o małym uziarnieniu.
6. Pomalować powierzchnie profili i sztukaterii nakładając farbę dyfuzyjną w dwóch warstwach, kolory dobrać do koloru zastanego, zatwierdzić komisyjnie.

VIII. Elementy kamienne

1. Schody i posadzka w podcieniach, obramienie okienne i bochny przy cokole poddać konserwacji jak poniżej:
2. Oczyszczenie powierzchni kamienia, z nawarstwień i zabrudzeń za pomocą dobranych metod hydrodynamicznych lub strumieniowo-ściernych. Zachować szczególną uwagę w partiach gdzie detal kamieniarski jest osłabiony i narażony na wypłukanie spoiwa bądź dezintegrację. Zaleca się wstępne wzmocnienie kamienia preparatem hydrofilnym miejsca zwiertzałe i osłabione. Metodę czyszczenia kamienia

należy dostosować do warunków panujących na obiekcie, należy wybierać metodę od najmniej inwazyjnej po bardziej agresywną.

3. Miejsca pokryte grubymi nawarstwieniami lub *falszywą patyną* doczyszczać chemicznie stosując 5 % roztwór kwasu fluorowodorowego, stosując w okładach celulozowych, lub nanoszony w postaci roztworu pędzlem, na zmoczony kamień. Roztwór po około 15 min, obficie spłukać wodą. W razie potrzeby zabieg powtórzyć nie więcej niż trzy razy. Można użyć gotowej pasty zawierającej fluorek amonu, który w kontakcie z wodą wydziela kwas HF. Należy pamiętać, że po zabiegach chemicznych kamień należy odsolić! Poprzez zastosowanie metody swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska, poprzez zastosowanie okładów celulozowych nasączonych wodą demineralizowaną.

4. Usunięcie wtórnych płytek ceramicznych, kitów, szlicht oraz spoin cementowych poprzez odkucie.

5. Przeprowadzić zabieg biobójczy w miejscach gdzie zlokalizowano nawarstwienia biologiczne, poprzez pokrycie powierzchni preparatem fungistycznym, glono i grzybobójczym.

6. Podklejenie odspojonych partii poprzez iniekcję, oraz sklejenie spękań preparatem epoksydowym lub dyspersją wodną żywicy epoksydowej.

7. Wtórne reperacje wątku kamiennego jak wstawki z cegły oraz betonu usunąć i uzupełnić kamieniem.

8. Kamień należy wzmocnić strukturalnie poprzez impregnację wzmacniającą środkiem hydrofilnym. Zaleca się użyć środek zawierający częściowo skondensowane estrykwasu ortokrzemowego. Nasycanie kamienia wykonać poprzez nanoszenie preparatu za pomocą pędzla, pipety, strzykawki lub gruszki gumowej. Aby umożliwić prawidłowy przebieg wzmacniania strukturalnego powierzchni kamienia co za tym idzie prawidłowy przebieg kondensacji kwasu krzemowego w porach kamienia, nasycony obiekt zostanie zabezpieczony przed szybkim odparowaniem rozpuszczalnika, osłaniając i tworząc wokół nasyconego portalu atmosferę o zwiększonej wilgotności. W tym celu cokół należy osłonić folią poliestrową i odczekać 3 tygodnie. Po wykonanym zabiegu należy sprawdzić skuteczność impregnacji i w razie potrzeb czynność powtórzyć.

9. Następnie należy wykonać zbrojenia konstrukcyjne pod większe rekonstruowane partie. W tym celu w miejscach większych ubytków oraz naprężeń mechanicznych wykonane zostanie zbrojenie w postaci tzw. pajęczków i klamer z drutu nierdzewnego o różnej średnicy, który osadzony zostanie w kamieniu po wcześniejszym nawierceniu otworów o odpowiedniej średnicy. Do osadzenia zbrojenia w gniazdach należy zastosować żywicę epoksydową z utwardzaczem TECZA, modyfikowaną mączką tiksotropową w celu zmniejszenia jej lepkości, co pozwoli zachować czystość podczas wykonywania zabiegu.

10. Uzupełnienie ubytków kamienia masą ze sztucznego kamienia opartą na spoiwie cementowo-wapiennym z wypełniaczem w postaci kruszywa, mączki wapiennej i piasku kwarcowego odpowiedniej frakcji. Parametry fizyko mechaniczne masy zostaną precyzyjnie dostosowane do parametrów fizyko-mechanicznych uzupełnianego kamienia z uwzględnieniem warunków panujących przy obiekcie. Dla polepszenia przyczepności kitu do podłoża, proponuje się pokrycie powierzchni przełomu ubytków akrylowym środkiem adhezyjnym. Do uzupełnienia ubytków kamienia można zastosować zaprawę mineralną fabrycznej produkcji przeznaczoną do uzupełnień piaskowców. Fakturę kitów dostosować do otoczenia, zabrania się fakturowania oryginalnych partii kamienia. Większe ubytki kamienia uzupełnić taszlami.

11. Spoiny pomiędzy kamieniami uzupełnić zaprawą mineralną składającą się z kruszywa, wapna oraz małej ilości cementu portlandzkiego lub zastosować gotową zaprawę do spoinowania odporną na siarczany. Należy pamiętać, że fuga powinna posiadać większą nasiąkliwość i mniejszą wytrzymałość mechaniczną niż kamień.

12. Następnie kamień zabezpieczyć przed wnikaniem wody preparatem hydrofobizującym, w tym celu kamień pokryć kilkakrotnie pędzlem lub natryskowo preparatem hydrofobowym, jedna warstwa po drugiej, mokre w mokre.

13. Elementy rekonstruowane należy scalić kolorystycznie do koloru otoczenia stosując pigmenty w proszku odporne na alkalia, jako spoiwo zastosować roztwór Paraloidu B-72 w toluenie. Można zastosować gotowe farby krzemoorganiczne.

IX. Dach i elementy metalowe

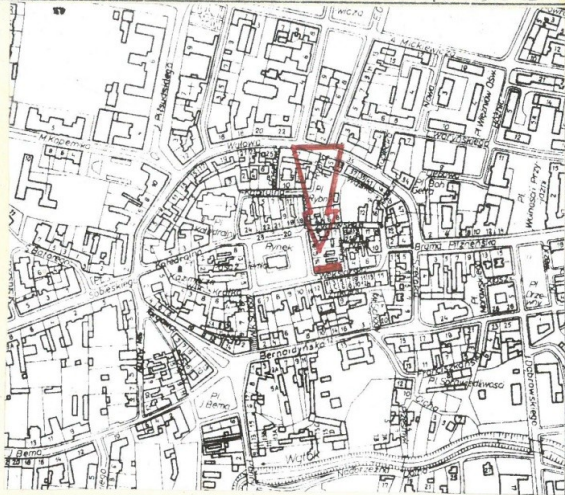
1. Konstrukcję dachu prewencyjnie zabezpieczyć przed porażeniem insektami
2. Konstrukcję dachu zabezpieczyć przed ogniem preparatem ogniotrwałym, w dwóch warstwach
3. Zachować oryginalne poszycie dachu, poddać konserwacji.
4. Dokonać przeglądu rynien i rur spustowych, oraz wszystkich obróbek blacharskich i poddać konserwacji.
5. Blachę dachu i parapetów oczyścić z produktów korozji oraz powłok malarskich mechanicznie i chemicznie, wymalować farbą dwuskładnikową w trzech warstwach, w kolorze zastanym, zatwierdzić komisyjnie.
6. Elementy metalowe odczyścić mechanicznie z produktów korozji i zabezpieczyć powłoką antykorozyjną w dwóch warstwach w kolorze czarnym.

X. Klatka schodowa

1. Wykonać badania stratygraficzne warstw malarskich, ustalić oryginalną kolorystykę -zatwierdzić komisyjnie.
2. Usunąć powłoki lakiernicze,
3. Przeprowadzić dezynfekcję i dezynsekcję preparatem do zwalczania drewnojadów.
4. Osłabione drewno wzmocnić preparatem wzmacniającym poliuretanowym i epoksydowym.
5. Ubytki drewna uzupełnić wstawkami z litego drewna oraz epoksydowej masy szpachlowej.

6. Zrekonstruować powłoki lakiernicze,
7. Zrekonstruować brakujące tralki,
8. Elementy metalowe oczyścić z korozji i pokryć dwukrotnie farbą dwuskładnikowa antykorozyjną w zatwierdzonym komisyjnie,

XI. DOKUMENTACJA RYSUNKOWA

OŚRODEK DOKUMENTACJI ZABYTEKÓW W WARSZAWIE KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA			A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z Nr
1. Obiekt KAMIENICA		2. Czas powstania XVIII, XVIII l. 80-te XIX, 1960-62	3. Miejscowość TARNÓW
11 Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty		4. Adres Rynek 13/ul. Wekslarska 2 nr hipoteczny	
		5. Przynależność administracyjna województwo <u>tarnowskie</u> gmina <u>Tarnów</u>	
		6. Poprzednie nazwy miejscowości	
		7. Przynależność administracyjna przed I VI 1975 województwo <u>krakowskie</u> powiat <u>Tarnów</u>	
		8. Właściciel i jego adres M. Przeds. Gosp. Mieszk. Tarnów, ul. Waryńskiego 9	
		9. Użytkownik i jego adres Agencja Handlowa "Kwant" Tarnów, Rynek 13	
sierz 1992 r. PSOZ Oddział w Tarnowie		10. Rejestr zabytków Nr <u>A-415</u> data <u>30.04.98</u>	

Rys. nr. 1. Fragment mapy ze Starówką Tarnowa w centrum, ukazujący usytuowanie kamienicy względem płyty rynku głównego.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA		ZALĄCZNIK NR 1
1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub treści nie uzupełniającej)
TARNÓW	KAMIENICA	sytuacja, c.d. opisu

1. Budynek frontowy
2. Podcienie
3. Oficyna

podobnie jak usytuowana za nimi poprzeczna sieć. Kondygnacje pieter powtarzają zasadniczy układ parteru z reprezentacyjnymi, dużymi pokojami w trakcie przednim nad podcieniem i włączoną przestrzenią znaną sieni w obrys pomieszczeń osi południowej. Półpiętrze w poddaszu powtarza układ kondygnacji pieter, pomieszczenia oświetlone są oknami w ścianie kolankowej od strony rynku (zachodniej) i ul. Węglarskiej (południowej). Stolarka drzwiowa współczesna, pion komunikacyjny z ozdobną balustradą schodów i żeliwnymi kolumnami o głowicach kompozytowych wspierającymi konstrukcję schodów, l. 80-te XIX w.

Oficyna stanowi przedłużenie budynku frontowego w części tylnej. Dwupiętrowa z półpiętrzem w poddaszu, o poziomych kondygnacjach odpowiadających poziomom budynku frontowego. Częściowo podpiwniczona, murowana, założona na rzucie prostokąta ościętym narożnikiem południowo-wschodnim, frontem zwrócona do ul. Węglarskiej, elewacją szczytową do ul. Starej. Wnętrze o dyspozycji półtoratraktowej, z głęboką częścią frontową, trójosiową. Komunikację zapewnia klatka schodowa budynku frontowego.

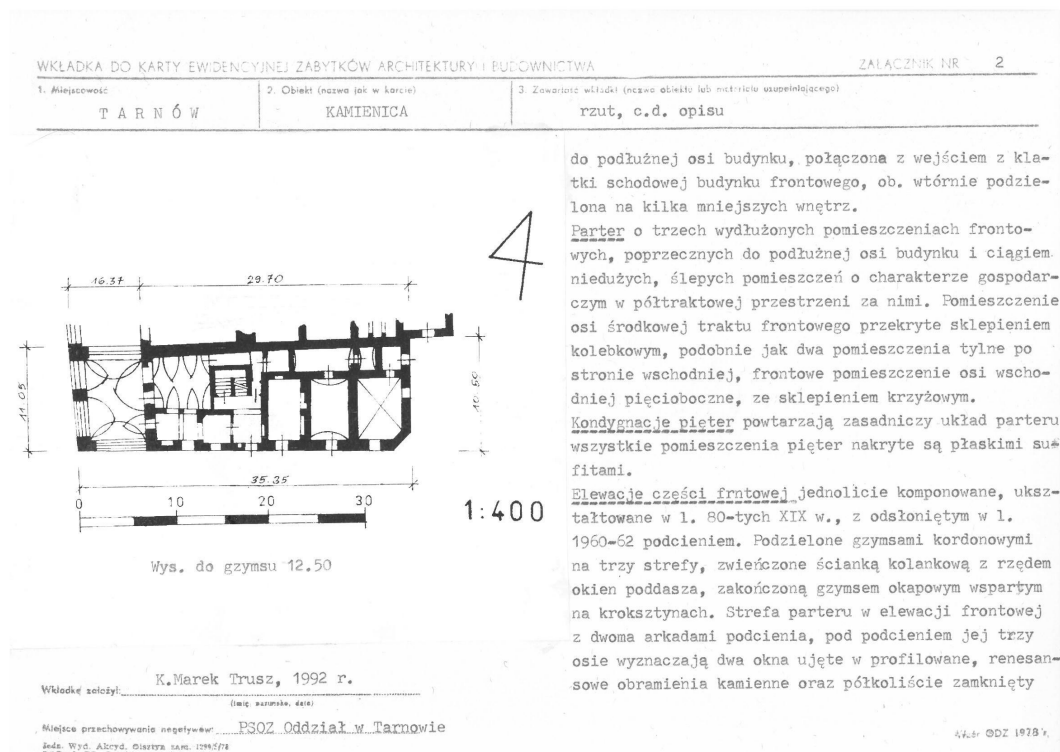
Piwnice pod częścią południowo-zachodnią stanowi duża komora o sklepieniu kolebkowym, równoległym

Wkładkę złożył: K. Marek Trusz, 1992 r. (imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywu: PSOZ Oddział w Tarnowie

Inst. Wyd. Alcyd. Olsztyn 1992/1993
OŚRODEK: 20/10/1992 20.10.1992 20.10.1992

Rys. nr 2. Rysunek przedstawia rozmieszczenie poszczególnych zabudowań na działce lokacyjnej.

do podłużnej osi budynku, połączona z wejściem z klatki schodowej budynku frontowego, ob. wtórnie podzielona na kilka mniejszych wnętrz.

Parter o trzech wydłużonych pomieszczeniach frontowych, poprzecznych do podłużnej osi budynku i ciągiem niedużych, ślepych pomieszczeń o charakterze gospodarczym w półtraktowej przestrzeni za nimi. Pomieszczenie osi środkowej traktu frontowego przekryte sklepieniem kolebkowym, podobnie jak dwa pomieszczenia tylne po stronie wschodniej, frontowe pomieszczenie osi wschodniej pięcioboczne, ze sklepieniem krzyżowym.

Kondygnacje pieter powtarzają zasadniczy układ parteru wszystkie pomieszczenia pieter nakryte są płaskimi sufitami.

Elewacje części frontowej jednolicie komponowane, ukształtowane w l. 80-tych XIX w., z odsłoniętym w l. 1960-62 podcieniem. Podzielone gzymsami kordonowymi na trzy strefy, zwieńczone ścianką kolankową z rzędem okien poddasza, zakończoną gzymsem okapowym wspartym na kroksztynach. Strefa parteru w elewacji frontowej z dwoma arkadami podcienia, pod podcieniem jej trzy osie wyznaczają dwa okna ujęte w profilowane, renesansowe obramienia kamienne oraz półkoliście zamknięty

Rys. nr 3. Projekt kamienicy ukazujący układ jej wnętrza.

XII. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA		ZALĄCZNIK NR 3
1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub treściowo uzupełniającego)
TRNÓW	KAMIENICA	zdjęcia, c.d. opisu
   		<p>otwór wejściowy w osi północnej. Strefy pięter czteroosiowe z oknami ujętymi w profilowane opaski z gzymsami nadokiennymi. Okna 1-go piętra ozdobione okrągłymi medalionami w podokiennikach i nad kluczami.</p> <p>Elewacja południowa (od ul. Wekslarskiej) pięcioosiowa, z arkadą podcienia w osi zachodniej parteru i prostokątnym wejściem do sieni w skrajnej osi wschodniej. Obie elewacje - południowa na szerokości trzech osi od strony zachodniej - pokryte pseudosgraffitową, dwubarwną dekoracją malarską w formie rytmicznie zestawionych czarnych i białych trójkątów. Stolarka okienna z k. XIX w., czterokwaterowa, sześciodzielną, brama wejściowa w elewacji rynkowej, pod podcieniem dwuskrzydłowa, z półkolistym nadświetlem, przeszklona - przeszklenie skrzydeł i nadświetla zabezpieczone współczesną kratą żelazną, kutą.</p>
<p>Wkładkę złożył: <u>K. Marek Trusz, 1992</u> (imię, nazwisko, data)</p> <p>Miejsce przechowywania negatywów: <u>PSOZ Oddzi</u></p> <p><small>Żródło: Wyd. Alcyd, Olsztyn 2001. 1296/74 GSGraf. 2P. Olsztyn 2002. 1048 z. 2000</small></p>		 <p>4.8. ©DZ 1978 r.</p>

Karta nr 2. Kamienica przy Rynku 13/ul. Wekslarskiej 2 w Tarnobrzegu. Wygląd elewacji zewnętrznych w 1966 roku.

WKŁADKA DO KARTY EWDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA		ZALĄCZNIK NR 3
1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa i ul. w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub nazwa i adres uzupełniającego)
TRNÓW	KAMIEŃNICA	zdjęcia, c.d. opisu
   		<p>otwór wejściowy w osi północnej. Strefy pięter czteroosiowe z oknami ujętymi w profilowane opaski z gzymsami nadokiennymi. Okna 1-go piętra ozdobione okrągłymi medalionami w podokiennikach i nad kluczami.</p> <p>Elewacja południowa (od ul. Wekslarskiej) pięcioosiowa, z arkadą podcienia w osi zachodniej parteru i prostokątnym wejściem do sieni w skrajnej osi wschodniej. Obie elewacje - południowa na szerokości trzech osi od strony zachodniej - pokryte pseudosgraffitową, dwubarwną dekoracją malarską w formie rytmicznie zestawionych czarnych i białych trójkątów. Stolarka okienna z k. XIX w., czterokwaterowa, sześciodzielną, brama wejściowa w elewacji rynkowej, pod podcieniem dwuskrzydłowa, z półkolistym nadświetłem, przeszkłona - przeszklenie skrzydeł i nadświetla zabezpieczone współczesną kratą żelazną, kutą.</p>
<p>Wkładkę złożył: <u>K. Marek Trusz, 1992</u></p> <p>(nazwisko, data)</p> <p>Miejsce przechowywania negatywu: <u>PSOZ Oddział</u></p> <p>Ind. Wł. A. 12345. Odsłona 12345. 12345/92</p> <p>OGÓŁN. RP. Odsłona 12345. 12345 z 12345</p>		<p>1978</p>

Karta nr 3. Kamienica przy Rynku 13/ul. Wekslarskiej 2 w Tarnowie. Widok na renesansową kamieniarkę okienną znajdującą się w podcieniach. Stan prawdopodobnie z 1992 roku.

Fot. Nr 1. i 2. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 3 i 4. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 5 i 6. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 7 i 8. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 9 i 10. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 11 i 12 Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 13 i 14. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 15 i 16. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 17 i 18. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 19 i 20. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 21 i 22. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.

Fot. Nr 23. Kamienica przy ul. Rynek 13 i Wekslarska 2 w Tarnowie. Stan przed konserwacją.

Fot. Tomasz Głowacz

Tarnów 2017.